

Concertpianist Yoram Ish-Hurwitz: 'Muziek kan een bindende factor zijn'

Konsertpianist Yoram Ish-Hurwitz (1968) wennet yn Oranjewâld. Hy treedt faak op yn Nederlân. Dêrneist is er regelmjittich te gast as solist by ferskate orkesten en joech hy recitals yn ûnder oaren Noarwegen, Dútslan, Slowakije, Italië, Tsjechië, Grut-Brittanje en de Feriene Steaten.

Yn 2005 hie Ish-Hurwitz in soad sukses mei it projekt *Pelgrimsjaren* dêr't de syklus *Années de Pèlerinage* van Franz Liszt sintraal yn stie. Dêr waard in link yn lein mei oare keunstfoarmen lykas literatuer. Yn syn nije projekt *Iberia* introdusearret er film yn de konsertseal. Earder kaam Ish-Hurwitz al yn oanrekking mei teater. Hy spile sa'n 50 kear *De Pianist* tegearre mei Edwin de Vries. 'Mijn belangrijkste drijfveer blijft de muziek, maar ik vind het fascinerend als er raakvlakken zijn met andere kunstvormen.' *Iberia* bestiet út 12 muzikale ympresjes, ûnderferdiel yn fjouwer boeken. De ritmes, de meldijen, de karakters fan de stikken – alles azemet de sfear fan Andalusië en de flamencokleur fan de aparte regio's. Albéniz skreau it wurk ûnder oaren yn Parys doe't it Ympresjonisme dêr opkaam.

'De Spaanse pianist en componist Isaac Albéniz is een compleet andere persoonlijkheid dan ik ben. Hij leefde intuïtief, zonder vooropgezet plan en was onmatig. Ik ben een vrij gestructureerd mens. Dat ik een compositie van iemand die zo compleet anders is dan ik ben, kan begrijpen en uitvoeren is voor mij het bewijs dat muziek een bindende factor kan zijn. Albéniz kwam zo'n 20 jaar geleden op mijn pad. Toen heb ik voor het eerst iets van hem gespeeld. Ik vond het fantastische muziek en heb altijd het idee gehad dat ik daar ooit nog iets mee wilde gaan doen.

Mijn vorige project *Pelgrimsjaren*, waarmee ik ook in de Harmonie in Leeuwarden heb gestaan, was eigenlijk de aanleiding tot een vervolgproject. Het had succes en ik kreeg er goede reacties op. De stukken van Albéniz kende ik al. Ze worden maar heel zelden compleet gespeeld. Daniël Wayenberg is volgens mij de enige Nederlandse pianist die de cyclus wel eens integraal uitvoert. Ook internationaal is dat uitzonderlijk. Het heeft er vooral mee te maken dat het ontiegelijk moeilijke muziek is waar je heel veel tijd voor vrij moet kunnen maken. Het is virtueuze muziek, zowel technisch als muzikaal. Je moet er veel affiniteit mee hebben om er helemaal voor te gaan en ook de gelegenheid hebben om het te doen. Daarnaast is er nog een andere reden waarom het zo weinig in concertzalen te horen is. Veel podia vinden het te riskant om

te programmeren omdat hij een onbekende componist is, een vicieuze cirkel die doorbroken zou moeten worden.

Mijn intentie met mijn eerste project *Pelgrimsjaren* was om schijnbaar ontoegankelijke muziek toch toegankelijk te maken, om zo een iets bredere groep, dan de culturele elite, te enthousiasmeren. Een bepaalde groep mensen is geïnteresseerd in muziek die in de traditionele vorm wordt gebracht, de Concertgebouw-vorm, waar natuurlijk niets op aan te merken is. Met de twaalf prachtige stukken van Albéniz, heel briljante, kleurrijke muziek, ligt dat anders. Het publiek wordt geconfronteerd met iets wat ze niet kennen. Daardoor treedt een snellere verzadiging op. Mijn bedoeling is dat verzadigingspunt uit te stellen. De oplossing heb ik gevonden in de vorm. Bij *Pelgrimsjaren* lag die vorm tamelijk voor de hand. Daar had ik te maken met veel literaire invalshoeken. De *Années de Pèlerinage* bestaat uit drie delen die het hele leven van Ligt bestrijken met als thema de natuur, de kunst en de religie. In het eerste deel, de natuur, is Zwitserland prominent aanwezig en wordt verwezen naar de poëzie van Schiller en Byron. In het tweede deel, Italiaanse kunst, zijn er verwijzingen naar Petrarca en Dante. Het is een middagvullend programma geworden met twee pauzes. De tweede pauze, die wat langer duurde dan de eerste, werd culinair ingevuld. Elk deel werd ingeleid door twee sprekers: Carel Alphenaar en P.C. Hoofd-prijswinnaar, Frédéric Bastet die onlangs overleden is. Bastet was wetenschapper, classicus en archeoloog maar ook schrijver. Een van zijn bekendste boeken is *Wandelingen door de antieke wereld*. In wezen was Bastet ook bezig met iets wat elitair is, toegankelijk te maken voor een breder publiek zonder concessies te doen. Dat probeer ik ook te doen in de muziek. Je kunt er voor kiezen om zoals Berdien Stenberg een beat onder de muziek te zetten, maar bij mij staat de integriteit van de muziek voorop en dan is het lastiger. Er kunnen diverse obstakels zijn. Een onbekende componist of een stuk dat te complex is of lang. Hoe kan je dat nadeel tot een voordeel maken? Die vraag houdt me bezig.

In de begeleidende film bij het Iberia-project zeg ik: 'Ik

heb een voorkeur voor stukken die ik niet meteen snap.’ In de composities van Albéniz zitten veel dissonanten, dat zijn voor mij dé kruiden en specerijen die het interessant maken. Aan de andere kant heeft hij er ook populaire Spaanse liederen in verwerkt. Liszt was een van de eerste componisten die dat deed, dingen uit zijn directe omgeving verwerken in zijn muziek. Hij liet zich bijvoorbeeld inspireren door de natuur, compleet nieuw voor die tijd. Mahler, Berlioz, Wagner en ook Albéniz borduurden daarop voort. In de tweede helft van de 19e eeuw werd de eigen culturele identiteit belangrijk in landen die cultureel tot dan toe minder meetelden. In Noorwegen had je Grieg, Chopin met zijn polka’s, Liszt met de Hongaarse rapsodieën. In Spanje had je Albéniz, De Falla en Granados. In het werk van Albéniz zijn bijvoorbeeld flamenco-invloeden te vinden, het is heel Andalusisch. De sfeer van zijn muziek is sterk verbonden met het Spaanse landschap maar heeft tegelijk een nostalgische ondertoon. Geen wonder als je bedenkt dat hij het werk ‘in den vreemde’ schreef.

In het Liszt-project waren er veel interessante invalshoeken. Ik heb Bastet gevraagd een tekst over het leven van Lizt te schrijven. Die tekst heb ik als rode draad genomen. Carel Alphenaar heeft gedichten gedeclameerd. Ik heb zelf veel informatie gehaald uit de driedelige biografie van Walker. Dan ontstaan de ideeën als vanzelf. Ook bij Albéniz kwamen diverse thema’s naar boven borrelen. Het idee voor de film kwam niet van mij maar van Matthijs Rümke, regisseur van het Zuidelijk Toneel. Hij wilde mij met een handycam naar Spanje laten gaan om alle belangrijke plekken te filmen. Omdat ik geen filmer ben, wilde ik liever een echte filmploeg. Albéniz noemt zijn stukken *12 nouvelles ‘impressions’ en quatre cahiers* met andere woorden, het zijn impressies. Hoe kan je die beter vangen dan in beeld? Met woorden is dat veel lastiger.

Het project is heel kostbaar, maar de financiering is gelukkig helemaal rond. Ik heb diverse fondsen aangeschreven. Van het VSB fonds, het Prins Bernhard Cultuurfonds, SNS Reaal, de

‘Tets wat elitair is, toegankelijk maken voor een breder publiek zonder concessies te doen. Dat probeer ik te doen in de muziek.’

Albéniz is ooit begonnen als pianovirtuoos maar hij leefde soms een beetje een ‘hatseflats’ leven. Hij reisde ooit op de bonnefooi naar Boedapest in de hoop daar Liszt aan te treffen. Die was er niet maar hij beweerde later wel dat hij daar lessen had gevolgd bij Liszt. Zijn biografie is voor een deel bij elkaar verzonnen. Hij beweerde dat hij op 10-jarige leeftijd van huis is weggelopen en als verstekeling op een schip naar Zuid-Amerika is gereisd. Daar zou hij grote successen hebben gehad als concertpianist, daarna is hij naar Noord-Amerika gereisd en uiteindelijk berooid weer in Europa terecht gekomen. In werkelijkheid is hij als kind wel in Cuba geweest, maar dat was omdat zijn vader daar als ambtenaar werd gestationeerd. Dat hij de grenzen van de werkelijkheid oprekte, maakt hem als mens alleen maar intrigerender. Ook in zijn muziek lopen fantasie en werkelijkheid door elkaar.

Hij ontgroeide zijn vaderland en om zich verder te ontwikkelen is hij onder andere naar Engeland gegaan. Daar kwam hij in contact met een vermogende edelman, Money Coutts, een librettist, die hem financieel steunde. Albéniz had de ambitie om theatrale muziek te gaan schrijven. Hij heeft inderdaad enkele opera’s gecomponeerd waarvan *Pepita Jiménez* de meest succesvolle is geweest. Zijn laatste project was geïnspireerd op de Ring van Wagner. Zijn mecenas zou teksten schrijven gebaseerd op Engelse mythen over Koning Arthur en de Ronde Tafel. De bedoeling was dat het een trilogie zou worden. Alleen de eerste opera, *Merlijn*, is voltooid. Het was een grote mislukking en Albéniz was totaal ontgoocheld. Aan het eind van zijn leven besloot hij terug te keren naar de piano. In een laatste uitbarsting van creativiteit schreef hij zijn meesterwerk dat tevens zijn zwanenzang geworden is. Hij is op 49-jarige leeftijd overleden, kort na het schrijven van *Iberia*. Hij had een nierziekte, was veel te zwaar, ging zo nu en dan op dieet maar hield dat niet vol.

P.W. Janssen’s Friesche Stichting en het Amsterdams Fonds voor de Kunsten is er geld toegezegd. Van Het Fonds voor de Podiumkunsten kreeg ik aanvankelijk een afwijzing. Ik tekende bezwaar aan en met succes! Anders was er een groot gat geweest in de financiering maar het project is zo prachtig dat het sowieso door was gegaan.

Ik had het geluk dat ik het afgelopen seizoen heb samengewerkt met Edwin de Vries. Dat was een enorme ervaring en als voorbereiding voor *Iberia* ideaal. Ik heb aan den lijve ondervonden hoe een theatervoorstelling in zijn werk gaat. Naast het zien van de theatrale aspecten, stond ik ook met een been in de filmwereld. Edwin zijn vrouw, Monique van de Ven, had net Zomerhitte uitgebracht. De producent van die film, Han van der Werff wilde mij als vriendendienst helpen met het maken van de documentaire voor *Iberia*. Ook omdat het project hem enorm aansprak. Een locatieman heeft alle plekken van tevoren bekeken en gefotografeerd. In de documentaire ga ik, als pianist op zoek naar de inspiratiebronnen van de muziek. Moeilijk vond ik het niet omdat ik helemaal mezelf mocht zijn. De 17 uur film moesten worden teruggebracht tot een documentaire van circa 30 minuten. Zelf kom ik niet vaak in beeld, heel achteloos ben ik zo nu en dan te zien. Door de film wordt de muziek in een bepaalde context geplaatst en krijgt het publiek extra informatie. De documentaire biedt houvast. Zelf heb ik alle vertrouwen in het project en de podia blijkbaar ook, want er staan zesentwintig optredens gepland. De première is op 24 januari in het Muziekgebouw aan het IJ, maar ik sta ook in het Chassé theater en in Odeon in Zwolle.

Nu het richting première loopt, concentreer ik me volledig op Albéniz. Het is een ‘tour de force’ vooral ook omdat ik veel in eigen hand houd. Naast artistiek ben ik ook zakelijk leider. Het is moeilijk om iemand te vinden die mijn visie volledig deelt en

die er net zoveel enthousiasme voor op kan brengen. Noem het muziek als recital, een 'Gesamtkunstwerk'. Het is heel spannend om met deze muziek naar buiten te komen. Van het project worden twee cd's uitgebracht bij Challenge Records onder het label Turtle Records. Eind januari verschijnt de eerste.

Ik vind het fascinerend als er raakvlakken blijken te zijn met andere kunstvormen. In *De Pianist* was het de theaterwereld waar ik mee in aanraking kwam, nu weer de film. Soms voel ik me als een Young Indiana Jones, die allemaal beroemde mensen met uiteenlopende disciplines tegenkomt. Het is een verrijking en bovenal heel interessant. Dit project heeft me heel veel inspanning gekost, ik loop een bepaald risico maar er staan positieve dingen tegenover, bijvoorbeeld dat ik er heel veel van leer. Het samenwerken met anderen is ook een van de prettige kanten.

7 Als concertpianist ben je alleen onderweg, je hebt een vluchtige ontmoeting met een dirigent, je speelt en vliegt weer naar huis. Toch is het enige wat me drijft, de muziek en de wil om die over te brengen. Mijn project zie ik als een brug om het publiek kennis te laten nemen van deze bijzondere compositie. Ik ben er zeker van dat ze er, als ze het gehoord hebben, van zullen gaan houden.

Momenteel ben ik van 's morgens vroeg tot 's avonds laat aan het studeren. Vandaag heb ik een papa-dag en vanavond een dinertje. Maar dat zijn echt uitzonderingen, want er is nog veel werk te doen. Ik heb ook niet bij de montage van de film gezeten, dat kost veel tijd. Wel moet de voorstelling nog worden gemonteerd. Daarvoor heb ik regisseur Carel Alphenaar gevraagd. De voorstelling zal hooguit twee keer een uur gaan duren waarbij de film wordt vervlochten met de muziek: zes stukken voor en zes stukken na de pauze.

In de film komt ook professor Jacinto Torres aan het woord. Hij is de meest vooraanstaande Albéniz-expert. Ik heb hem opgezocht in Madrid en hij komt speciaal voor het project naar Nederland. De dag voorafgaand aan mijn concert in Utrecht, geeft hij een lezing over de componist. Wat dat betreft is mijn doel gerealiseerd: dat deze bijzondere componist de aandacht krijgt die hij verdient.

Albéniz is niet zo'n grote componist als Liszt. Dat was een van de centrale figuren van de 19e eeuw en een cruciale figuur in de Romantiek. Hij kende iedereen die ertoe deed. Dat kan je niet van Albéniz zeggen. Maar *Iberia* is echt een meesterwerk, een van de beste pianostukken die ik ken. Olivier Messiaen heeft het bestempeld als het belangrijkste werk van begin 20e eeuw. In de muziek van Albéniz komen de Joodse, Islamitische en Christelijke cultuur samen. Muziek als bindende factor. Zo zie ik dat zelf ook. Radicalisering ligt in deze tijd op de loer, culturen kruipen in hun schulp. Kunst is een van de dingen die mensen bindt en over alle grenzen heen gaat. Kijk maar eens wat Daniel Barenboim probeert te bereiken met zijn West-Eastern Divan Orchestra, bestaande uit jonge Palestijnen én Israëli's. Het kan de functie vervullen van een klein zaadje van hoop, zelfs als een wereld helemaal zwart is. In *De Pianist* is alles zwart, de muziek is het enige houvast van de hoofdpersoon en uiteindelijk zijn redding. Het klinkt misschien wat pathetisch maar ik hoop dat mijn bescheiden bijdrage ook een positieve kracht kan betekenen, weliswaar heel minuscuul, maar

zelfs dat is van waarde. Een samenleving heeft dat nodig. Een lichtpuntje is het, maar ook niet meer dan dat.'

De voorstelling *Iberia* is op donderdag 5 februari te zien in De Oosterpoort in Groningen. Kijk voor meer informatie en de volledige speellijst op: www.iberiasuite.nl.